

NOVOTNY TIHAMÉR

Áldott kollaboráció, avagy a festészet ünnepe

Felházi Ágnes és Csáki Róbert kiállításáról

(Vízivárosi Galéria, 2018. március 7–28.)

NOVOTNY TIHAMÉR (1952) Budapest

Felházi Ágnes és Csáki Róbert ragyogóan együttműködő és összecsengő tárlatáról szólva mi más-
sal is kezdhethetnénk mondandónkat, mint egy Hamvas Béla–Kemény Katalin-idézettel, amely így
szól: a „történet ugyanis abban a pillanatban kezdődik, amikor több ember azonos törvényszerűsége-
gek folyamatában együtt él”. A citátum a *Forradalom a művészetben* című, közös kötetükből származik,
amely a kollaborációs műfaj magaskolájának tekinthető.

Az azonos törvényszerűségek folyamatának gyűjtőhelye itt nyilvánvalóan a festészet lenne,
amely számukra is, számunkra is a közös történet tárgya, eszköze, élménye. Nekik az a hétköznapi
életben is, nekünk pedig leginkább a kiállítóteremben.

De amikor mindezt felismerem, kinyílik bennem egy kapu, amely Szentendrére vezet:

2014-ben járunk, s én éppen távozóban, a *Válságban élni* hívószavú, Hamvas Béla tárgyi hagyatékát
bemutató és szellemi életművét feltáró, közelhozó tárlatról, egy installációként „odaállított”
jelképes fáról taláломra lekasztok egy borítékba rejtett idézetet a filozófus írótól, amely így hang-
zik: „a világot megérteni kell, nem megváltoztatni. Azáltal, hogy megértjük, meg is változik, mert a
rend lép működésbe a káosszal szemben szabályozó erőként.”

S ezzel együtt nem képzelem azt, hogy egyedül lettem volna ezen a kiállításon, hiszen valaki
mellettem éppen ugyanezt a zárt borítékba csomagolt idézetet szakította le magának az eredendő
bűn szép feloldásaként, helyreigazító gyümölcsként. Az esemény eligazító erejének bizonyult,
mert még ott kiderült, a „Tudás fáján” csüngő idézetek nem ugyanazok voltak: a történet tehát a vé-
letlen közreműködése által vált közössé, vagyis azonos törvényűvé.

A két művész kollaborációs tárlata tehát miről is szólhatna másról, mint a művészet – a festé-
szet – megismerő, felcsigázó, feltáró, megrendítő, megváltó, helyreigazító voltáról, erejéről?

René Berger írja *A festészet felfedezése* című könyvének *A látás művészete* jelölésű első köteté-
ben, hogy „a művészetben az érték nem valamilyen tárgy, eszme, elgondolás, érzés, vagy érzékelés.
Hanem az a hatóerő, amely arra készlet, hogy megváltoztassuk az eszméinket, megváltoztassuk a
fogalmainkat, megváltoztassuk érzéseinket, és végül hatására egész látásmódunk megváltozik.
Nem arról van szó, hogy »megváltoztatja a világot«, ahogy könnyedén mondani szokták; minket,
magunkat alakít át.”

De hiszen Hamvas Béla is valami hasonló állít, pedig nem ismerhette René Berger könyvét, hi-
szen az éppen 1968-ban – tehát Hamvas halála évében – jelent meg a svájci Lausanne-ban, s ma-
gyarul is csak 1973-ban a Gondolat kiadásában. Szerinte a mű eszköz, a megváltás eszköze. Akár-
csak a test! Ezért szent! Nagyon nagy méltóság. A mű megvalósulni és átvalósulni segít. Mintha ma-
gunkban és magunkon a megváltás műveletét alkalmazzunk. Szó szerint idézve: „a súlyt nem a
műre [kell] helyezni, hanem eggyel tovább. Effektíven létezni. Autentikusan élni. Megvalósulni. A hi-
teles létezést realizálni. Csak egyetlen mű van, a megváltás.”

Ezt teszi a festő a festéssel, a néző az értelmezéssel.

A művészetnek ezt a magasztos, már-már vallásos áhítatú vagy jószerivel csak fontos, szemé-
lyiségformáló funkcióját fogalmazza meg Berger is: „a *Mona Lisa* a Louvre egyik terméből figyeli,
hogyan árasztja számtalan képmása mindenüvé rejtélyes sugárzását. Íme, a remekmű, amelynek
fogalmához az egyediség képzele járul, szert tett a *mindenütt jelenvalóság* hatalmára. A festészet
korszakunkban olyan jelenlétté vált, amelytől – merjük kimondani! – valamiféle *kinyilatkoztatást*
várunk.” Ám ez a pozitív szemléletű gondolkodó azt is ki merte mondani, hogy a művész abban kü-
lönböző az Istentől, hogy az anyagot nem teremti, csak dolgozik vele – a saját és mások épülésére.
A művészi tevékenység tehát nem az anyag, hanem végső soron az ember természetére hat.

FELHÁZI ÁGNES, Kódolt vonalak XVII., 2017; Egyfajta kék IV., 2017

FELHÁZI ÁGNES, Egyfajta kék V, 2017; Kódolt vonalak XVIII., 2017

S Hamvas hasonló szemléletű gondolatai szerint: „a művészet mondja el az ember titkos gondolatait és félelmeit és azt, hogy mire sóvárog, mitől fél, mitől reszket és azt, amerre szédül. [...] A művészet ébreszti fel azokat az erőket, amelyek az emberiséget kormányozzák. A művészet sokkal fontosabb, mint a tudomány, fontosabb, mint az államhatalom, fontosabb, mint a morál vagy mint a vallás. A művészet az a kulcs, amellyel az eszme arra, akit eltakar, visszanyitható. A művészet az, ami az ideálokról elmondja, ami bennük igazán érdekes.”

A művészetnek tehát nemcsak leleplező, de önleleplező funkciójáról is érdemes tudomást vennünk. Tudniillik a valódi művészetben személyre vonatkoztatottan együtt találjuk szabadságfoknak vagy akaratszabadságának *esztétikai, erkölcsi és vallási* – vagy kissé időszerűbben fogalmazva: a *cirkusz, örület, döbbenet* – fokozatait. (Lásd Matei Călinescu *Zacharias Lichter élete és nézetei* című könyvét!)

Berger szerint a művész az idők kezdetétől napjainkig ugyanazt a szerepet tölti be: „a láthatatlan valóságot akarja kifejezni, amely az embert emberré teszi”. Megfigyelhető, hogy még azok a művészek sem pusztán a valóságot másolják, akik teljesen tiszteletben tartják annak külső megjelenését, hanem valami mást is kifejeznek.

Ez a valami más Felházi Ágnes és Csáki Róbert kiállításán a belső világ történéseiről, illetve a külső világ szubjektíválásáról szól.

Felházi Ágnes Magyarországon élő festőművész – aki az erdélyi Szamosújváron született, s a Kolozsvári Képzőművészeti és Formatervezői Egyetemen végzett 2004-ben, s ahol 2006-ban mesteri, majd 2014-ben doktori fokozatot szerzett a *perspektíva festészeti lehetőségei* témakörben –, fokozatosan elhagyva a természetelvű ábrázolást, néhány év óta már csak tájképekre emlékeztető, sorozatokba, ciklusokba rendezhető, lírai absztrakt műveket készít. Vagy ahogy egyik kiváló méltatója, Józsa István fogalmazza vele kapcsolatban: „[Felházi esetében] tájélmény sejlik fel a mélyből, majd az élményen messze túl a szín önállósul, nem tárgyak minőségeként, hanem elvonatkoztatva válik jelentéshordozóvá, pontosabban jelentésalkotóvá. Vagyis a forrás a tájélmény, azt pedig már a nagybányai festőiskola alkotói tisztázták, hogy a tájkép – lelkiállapot. *Táj-hangulat-szín* hármasa tehát egyfelől, majd a szín ereje a reflexió erejében hatalmasodik el.” Vagy ahogy Szuromi Pál írja egy helyütt: „hagyományörzés és modern látomásosság szimbiózisa teszi oly meggyőzővé, reménytelivé a művész piktúráját”.

Felházi Ágnes – saját bevallása szerint – sohasem dolgozik fényképek alapján, de kompozíciós vázlatokat sem készít működéseinek helyszínein. Inkább átéli, sem mint megörökíti tájélményeit, hogy azután rétegesen építse fel felületeit, amelyek leginkább fellobbanó érzelmekből, zsigeri érzésekből, az általánosságok szintjén mozgó, titokzatos érzetektől, homályos víziókból, a tudatalatti világ mélységeiből felúszó emlékképek transzparenciáiból – mint egy lírai zenemű – szövődnek, komponálódnak műegésszé. A művésznő belső terekben s időkben utazva bejárja lelkének legrejtettebb, legszínesebb dimenzióit, s ha a képfejlesztésben netán elakad, csak akkor nyitja fel segítségképpen kompozíciós (!) ötlet- vagy vázlatfüzetének fekete-fehér lapjait. Úgymond, először megszüri, majd megszüli a világot, a látványt, az emlékeket és érzéseket. Lénye úgy működik, mint a szivacs: mindent magába szív, hogy azután emlékképeit átlényegítve vásznaira árássa. Létvízióinak, látomásainak, életérzéseinek legfőbb, s talán egyetlen célja az lehet, hogy a mű soha ne üresedjen ki, soha ne váljon pusztá dekorativitássá, tetszetős kromatikává, felejthető momentummá, de legyen olyan, mint ő: Felházi Ágnes személyiségének, lelkének igaz tükre!

A budapesti születésű **Csáki Róbert** festészetéről – aki a Magyar Képzőművészeti Egyetem alkalmazott grafika szakán kezdte tanulmányait, 1990-ben diplomázott, 1993-ban pedig festőművészként fejezte be mesterképző kurzusát – sok minden szépet, találót és jót elmondtak már. Először talán Faludy Anikó foglalta össze, írta le művészetének jellemző vonásait: a befelé figyelő magatartását; a szürrealisztikusan groteszk, ironikus szemléletét; az álmokból, látomásokból, szellemi élményekből táplálkozó asszociációs képalkotási módszerét; a jelenből kilépő elvagyódását; a hétköznapi történéseknek hátat fordító, miszticizmusokba merülő búvárkodását; ember-állat keverékényeinek megejtő, esendően tragikus, mégis szerethető metamorfózisát; vonzódását a régi stílusokhoz, legfőképp a barokk, a rokokó, és a romantika kiválóságaihoz; az ellentétek kedvelését, vagyis a szép és a rút, a képzelet és a realitás, a rejtőzködés és a feltárulkozás, a szent és a profán, a titokzatosság és a közönségesség, a démonikusság és az átszellemültség dichotómiáját.

Nátyi Róbert művészettörténész, Csáki egyik legavatottabb ismerője legfőképp az életmű professzionizmusára, tehát arra az elképesztő szakmai tudásra, ügyességre s egyúttal arra a kiművelt, körültekintő, széles látókörű mesterségbeli tájékozottságra hívja fel a figyelmet, amely a csapongás szabadságával társulva egy sohasem látott, különös, senki máséval össze nem téveszthető festészeti keveréket vagy inkább stílust alkot.

És mindezekon túl, mi tagadás, Csáki Róbert egy igazi maximalista. Többször előfordult már vele, hogy egy-egy kiállítás után átfestette, esetleg meg is semmisítette aláírásra méltatlannak tartott műveit.

A festői tradíciókhoz történő ragaszkodása nála sohasem jelent „kulturális metaforát” vagy idézetet, a képzelet szintjén egyszerűen évszázadokat, évezredekkel bolyong a művészettörténet elvarázsolt kastélyában.

Festményeinek fényei az individuális művészi képzelet szülöttei, belülről fakadnak: a kép magába fogadja, majd kisugározza azok színváltozatait. Alakjai súlytalanok, lebegőek, szinte leválnak az emlékezet párájában: a való föloldódik a képzelet kódében, a látomás atmoszférájában. Két nézőpontból ábrázolt drapériás figurái a magány aurájába burkolóznak. Tudatmódosult portréin, táj- és életképein megszűnik a nehézkedés törvénye: a szellem és a lélek parancsai érvényesülnek az anyagi, természeti lét felett.

Felházi Ágnes és Csáki Róbert nemcsak két egymás mellett kiállító, saját világába zárkózó, magányos művész, de olyan alkotópáros, akiknek egyenként befelé figyelő szellemi magatartása a lélek apró rezdüléseit követve közös szárnyakon repdes más-más lélektájuk felett. Sőt, üdvös kollaborációjukat nemcsak a szóban forgó tárlat, de a frissen született utód, Csáki Dóra Ágnes is igazolta.

CSÁKI RÓBERT, Fájdalom I. és II., 2017